

Н.О. Будна

ЛІТЕРАТУРНЕ ЧИТАННЯ

Усний переказ прочитаного твору

Діагностичні картки

4 клас

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

УДК 81.161.2(075.2)
Б 90

Будна Н.О.

Б 90 Літературне читання : усний переказ прочитаного твору : діагност. карт. : 4 кл. / Н.О. Будна. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2022. — 48 с.

ISBN 978-966-10-7061-4

У посібнику подано 15 діагностичних карток з літературного читання для поточної перевірки вмінь учнів 4-го класу усно переказувати прочитаний твір, зміст яких відповідає Державному стандарту початкової освіти та Типовим освітнім програмам.

Наведений матеріал допоможе учителеві навчити учнів усно переказувати прочитаний твір та усно висловлюватися за змістом прочитаного. Запитання, словник і план переказу, наведені після текстів, допоможуть організувати роботу ефективно й методично правильно.

Для вчителів та учнів 4-го класу.

УДК 81.161.2(075.2)

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу видавництва.*

ISBN 978-966-10-7061-4

© Навчальна книга – Богдан, виключна ліцензія на видання, оригінал-макет, 2022

Передмова

У 4-му класі, згідно з «Новими орієнтовними вимогами до оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів», передбачається перевірка навчальних досягнень учнів з літературного читання.

Одним із об'єктів перевірки є поточна перевірка вміння переказувати зміст прочитаного твору, що відбувається в усній формі індивідуально і оцінюється за поданими вимогами (с. 37-38).

Рівень навчальних досягнень учня/учениці	Бали	Характеристика навчальних досягнень учня/учениці
Початковий	1	Учень/учениця переказує фактичний зміст твору з опорою на поданий план окремими, не пов'язаними між собою реченнями. Припускається численних мовних, мовленнєвих, орфоепічних помилок. Невдало вживає у переказі велику кількість слів, словосполучень.
	2	Учень/учениця відтворює на основі поданого плану окремі, не пов'язані між собою фрагменти змісту твору. Припускається численних мовних і мовленнєвих помилок.
	3	Учень/учениця переказує на основі поданого плану менше половини змісту тексту. Переказ характеризується непослідовністю, пропуском фрагментів, важливих для цілісного розуміння змісту, наявністю багатьох орфоепічних і мовленнєвих помилок.

Середній	4	Учень/учениця недостатньо зв'язно відтворює з опорою на поданий план більшу частину фактичного змісту тексту. Порушує послідовність викладу, припускаючись мовних і мовленневих помилок.
	5	Учень/учениця зв'язно, але недостатньо повно, відтворює фактичний зміст твору з опорою на поданий план. Почасти порушує послідовність викладу. Припускається мовних і мовленневих помилок.
	6	Учень/учениця переказує з опорою на план зміст твору зв'язно, загалом повно, послідовно, хоч не завжди розрізняє основну й другорядну інформацію. Виявляє нестійкі уміння виділяти смислові частини тексту. Почасти припускається мовних і мовленневих помилок.
Достатній	7	Учень/учениця відтворює зміст твору (з урахуванням виду переказу) зв'язно, достатньо повно, послідовно, з елементами аргументації поведінки, вчинків персонажів. Припускається окремих мовних та мовленневих помилок.
	8	Учень/учениця загалом самостійно, зв'язно, логічно, послідовно переказує (з урахуванням виду переказу) зміст твору. Використовує у мовленні авторські засоби художньої виразності, почасти невдало замінюючи їх власними. Є поодинокі мовленневі помилки.

Достатній	9	Учень/учениця самостійно, зв'язно, послідовно, повно переказує (з урахуванням виду переказу) зміст твору. Загалом вдало використовує у мовленні авторські засоби художньої виразності. Припускається поодиноких мовленнєвих помилок.
Високий	10	Учень/учениця самостійно, зв'язно, логічно, повно переказує (з урахуванням виду переказу) зміст твору, акцентуючи увагу на головному.
	11	Учень/учениця самостійно, зв'язно, логічно, повно переказує (з урахуванням виду переказу) зміст твору, виділяючи головне. Під час переказу замінює діалоги розповіддю.
	12	Учень/учениця самостійно буде розповідь, виділяючи головне та узагальнюючи зміст прочитаного. Використовує під час переказу засоби художньої виразності.

Діагностична картка № 1

.....

1. Прочитай текст.

Лісова галявина¹

На узліссі, на старій липі, настільки старій, що вона цієї весни, мабуть, не зможе розпустити листки на грубезних покручених гілляках, сидів шпак Куно. Сонце ще не зійшло, і птах удосвіта старанно чистив пір'ячко. На грудях у шпака воно вже вилискувало то чорним, то золотистим, тому він виглядав просто неперевершено. Внизу, на березі струмка, який неквапливо жебонів біля старезної липи, метушилася поміж першими паростками очерету Онна — плиска.

— Агов, мадам, вітаю! — гукнув згори Куно. — Та перестаньте труситися, шановна, ви ж бачите: я прилетів. А це означає що? Весна скоро, пані, весна йде!

Плиски зненацька влякла на місці і задерла голову.

«Ага, ось він, шпак», — зауважила вона подумки і пробурчала:

— Тих шпаків розвелось стільки!

— Таких, як я, обмаль, — аж образився шпак. — Я, власне, зашвидко прилетів і до того ж зовсім недавно. Ви розумієте, що я маю на увазі?

— Та все я прекрасно розумію, — розпочала-таки розмову плиска. — Ви часом тут не гніздо собі збираєтеся звити?

— Тут, це де? На липі? Це як, укупі з усіма воронами, совами та білками, одним словом: всіма, хто чужі гнізда плюндрує? Чи пропонуєте влаштувати гніздо у них під носом? Може, ви, пані, на чомусь і розумієтеся, але, даруйте, гадаю — не в цьому питанні. Та хай там як, але хоч би гаса-

¹ Небесний народ : повість / Вальдемар Бонзельс; пер. з нім. Р. Матієва. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2014. — 216 с. — (Серія «Богдано-ва шкільна наука»). — С. 3-5.

ти туди-сюди перестали — і то добре. Господи Боже, але й день гарний сьогодні!

Шпак зістрибнув з гілки і шугонув через поля, які вже вкрилися молодою паростю, навпростець до людського житла. Стрімкого злету Куно не витримала маленька сухенька гілочка і, відламавшись, упала додолу в болото, якраз між анемонами, котрі ще не пробудилися від зимового сну.
(257 слів)

За Вальдемаром Бонзельсом

2. Дай відповіді на запитання.

- 1) Де сидів шпак Куно?
- 2) Що він робив зранку?
- 3) Яка пташка метушилася біля нього?
- 4) Про що розмовляли шпак Куно і плиска Онна?

3. Підготуй усний переказ тексту за поданим планом, словами та словосполученнями.

Слова та словосполучення: стара липа, чистив пір'ячко, неперевершено, жебонів, метушилася, вклякла на місці, плюндрує, шугонув через поля, навпростець, стрімкий злет, анемони.

План

1. Неперевершений шпак Куно.
2. Зустріч з плискою.
3. Цікава розмова.

Діагностична картка 2

1. Прочитай текст.

Журавель з височезного дерева¹

Розчервонілася в лузі калина. Верес подумав, що вона вогнем зайнялась, охопив голову руками і закричав:

— Рятуйте! Калина хоче підпалити мене!

А калина до нього:

— Смішний ти, однорічний вересе. Ось птахи, оперені птахи, які збираються у вирій, беруть у дзьоби по гілочці. Не бояться, що обпечу їх.

Верес втихомирився. Розпростав плечі, задивився у небо.

Птахи відлітали у теплі краї. Журавлі летіли шнурками, ластівки зграями. У небі щебету, аж літаків не чути. Літаки спокійно летять собі, а птахи прощаються з рідним краєм. Голосно прощаються, щоб земля почула, що повернуться вони. Журавлі летять і летять. Ось і море.

«Коли нарешті буде та Африка?» — думав молодий журавель, який вперше летів у теплі краї.

— Чому ти так похнюпився? — запитав у нього журавель з іншої журавлиної родини. — Незабаром Африку побачимо. Не журись, вище крила здіймай!

— А яка ж то вона, та Африка? — запитав молодий журавель у бувальця.

— Африка як Африка. Сам побачиш. А ти звідкіля родом будеш?

— З-над Коропця.

¹ Найкраще. Позакласне читання для учнів 4 кл. : навч. посіб. / Упоряд. А. І. Мовчун, Л. І. Харсіка — К. : АВДІ, 2009. — 568 с. — С. 109-110.

— Що це за Коропець? Не чув такого, скільки живу та літаю, — дивувався бувалець. — Розкажи-но щось про себе. У розмові швидше час минає.

— З чого тобі почати розповідати, коли ти навіть про нашу річку не чув, — дивувався й собі молодий журавель. — Може, й про Дмитрика ти не чув? Це той Дмитрик, який одного разу зібрався доплисти човном аж до Чорного моря. Я народився на височезному дереві біля його хати.

Бувалець задумався. Дмитрика він знав не одного. Може, й котрийсь з них і є той, біля хати якого народився молодий журавель. Бувалець знав багато, але не міг він знати всього на світі. А річка Коропець? Вона ж у Дністер впадає! Це від Карпат недалеко... (265 слів)

Оксана Сенатович

2. Дай відповіді на запитання.

- 1) Чому верес закричав: «Рятуйте!»?
- 2) Як відлітають птахи у теплі краї?
- 3) Чому похнюпився молодий журавель?
- 4) Звідки він був родом?
- 5) Що розповів журавель про свій рідний край?

3. Прочитай подані слова: розчервонілася, підпалити, одно-річний, втихомирився, похнюпився, бувалець, Африка, Коропець, Дністер, Чорне море, Карпати.

4. Підготуй усний переказ тексту за поданим планом.

План

1. Відліт птахів у теплі краї.
2. Переживання молодого журавля.
3. Пропозиція бувальця.
4. Розповідь про рідний край.

Діагностична картка 3

.....

1. Прочитай текст.

Мрія князя Данила¹

— Мужні в тебе воїни, княже, — звернувся хан Батий до свого гостя, галицького князя Данила. — Згадати хоча б того Дмитра, що був київським воєводою під час нашого нападу на місто. Він так вразив мене своєю військовою звитягою, що я подарував йому життя, визволивши з полону. Дивак він — не захотів лишитися моїм радником.

Данило Галицький замислився.

— Так, хане, гарні в мене воїни, та не в них самих сила, — відповів князь. — Те, чого я прагну, не можна завоювати.

Хан Батий хитро глянув на князя. Знав, про що говорив той: єдиною мрією князя Данила була об'єднана й сильна Руська держава, яка зможе скинути ординське ярмо.

Сумним повертався до Галича князь Данило. Скрізь пустою чорніли зруйновані міста, гайвороння кружляло над колись квітучою землею, збираючи кістки загиблих.

Віддали руські князі велику й могутню державу на поталу ворогові. Не було між ними єдності. Кожен дбав лише про себе, самотужки захищаючи своє князівство. Через ті чвари та розбрат роздертою та пошматованою лежала руська земля.

Повернувшись додому, князь Данило звелів зміцнювати кордони свого князівства...

Одного разу під час полювання Данило заблукав у лісових хащах. Несподівано перед очима постало чарівне видовище: серед широкої галявини здіймався високий горб, укритий квітковим килимом. Місце було не тільки мальов-

¹ Диво-читанка. 4 кл. : Навчальний посібник / Упоряд. Н.О. Будна, З.Л. Головка. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2008. — 240 с. — С.133-134.

ничим, а й дуже зручним для оборони. Воно так сподобалося Данилу, що він наказав збудувати там місто, яке назвав Холмом.

Місто Львів було збудоване для сина Лева й назване його ім'ям. Воно споруджувалося на високих пагорбах, прорізаних глибокими ярами. Так сама природа дбала про його захист. Щасливою долею місто Лева завдячувало ще й тому, що через нього пролягали важливі торговельні шляхи. Отож, зовсім швидко воно стало новим столярним градом Галицької землі.

Довге життя прожив Данило. Був будівничим і воїном, побував в Орді, став королем, якого визнавали і друзі, і вороги. Він був останнім серед руських князів, хто своїми вчинками прославив рідну землю. І хоча мрія князя Данила про велику й непереможну Руську державу залишилася нездійсненою, проте, передана нащадкам і збережена їхньою пам'яттю, вона увічнила його ім'я. (320 слів)

За Оксаною Данилевською

2. Дай відповіді на запитання.

- 1) Про що мріяв князь Данило?
- 2) Які міста заснував князь Данило?
- 3) Чим князь прославив своє ім'я?

3. Прочитай пояснення незрозумілих слів.

Звитяга — перемога у бою, у війні.

На поталу — на знищення.

Нащадок — людина стосовно своїх предків; потомок.

Орда — середньовічна феодальна держава у тюркських і монгольських народів.

Полон — відсутність свободи, неволя, в яку потрапляє хто-небудь, захоплений противником під час воєнних дій.

Радник — той, хто дає кому-небудь пропозицію, вказівку, як діяти в яких-небудь обставинах.

Розбрат — ворожнеча, розлад між ким-небудь.

Хан — титул монарха, феодального правителя в багатьох країнах Сходу в середні віки.

Ярмо — гноблення кого-небудь; утиск, неволя.

4. Підготуй усний переказ твору за поданим планом.

План

1. В гостях у хана Батия.
2. Мрія князя Данила.
3. Побудова міста Холм.
4. Заснування міста Львова.
5. Безсмертна слава.

Діагностична картка 4

1. Прочитай текст.

Умка¹

Уривок з казкового серіалу
«Незвичайні пригоди в лісовій школі»
(«Таємничий агент Порча і козак Морозенко»)

Сонячний зайчик Терентій біг по безмежному сніговому полю.

Щойно закінчилася полярна ніч і почався полярний день. Як ви, мабуть, знаєте, на Півночі, в Арктиці, півроку триває ніч, а півроку день. Тому Терентій не боявся, що сонце раптом зайде і йому доведеться припинити пошуки. Але куди ж бігти? Де шукати того Діда Мороза? Кругом ні душі. Німотна біла тиша.

І раптом Терентій побачив сніговий барліг, біля якого маленький білий ведмедик ліпив зі снігу пиріжки, як наша дітлашня ліпить з піску.

Терентій підбіг до нього:

— Здрастуй!

— О! Здрастуй! Ти хто? — здивовано звів на Терентія очі ведмедик.

— Сонячний зайчик Терентій!

— А я білий ведмедик Умка. Тато і мама пішли на полювання, а я, бачиш, пиріжки зі снігу ліплю.

— Слухай, Умко, а ти не знаєш, де тут у вас можна знайти Діда Мороза?

— Діда Мороза? — схилив голову набік Умка. — Взагалі-то я ще не дуже багато знаю...

— Ти що — тільки прокинувся після зимової сплячки?

¹ Нестайко В.З. Казкові пригоди і таємниці : повісті-казки : для мол. шк. віку / К.: Веселка, Тернопіль : Навчальна книга — Богдан. — 447 с. — С. 311-313.

— Ні! У нас, у білих ведмедів, зимової сплячки не буває. Просто я ще маленький. У березні тільки народився... Але стривай! Дід Мороз... Дід Мороз... Мама мені розповідала про Палац Дружби Морозів. Може, він там?

— Авжеж! Авжеж! — зрадив Терентій. — А де, де той Палац?

— Здається, отам! — показав лапкою білий ведмедик.

— Дякую тобі, Умко! Ну, бувай здоровий! — і Терентій пострибав у той бік, куди показав Умка.

Довго біг Терентій. Аж от побачив величезний крижаний будинок, що виблискував на сонці.

«О! Це, мабуть, і є Палац Дружби Морозів!» — вирішив Терентій і не вагаючись проскочив крізь крижану шибку до Палацу. Адже сонячні зайчики легко проникають крізь усе прозоре.

Розкішна кришталева зала була порожня. Та раптом крижані двері розчинилися і до зали увійшла висока струнка жінка у білосніжних шатах, з крижаною короною на голові. В руках вона тримала чорне дзеркальце.

— Хто посмів порушити мій крижаний спокій? — холодним голосом спитала вона.

«Ой! Та це ж Снігова Королева! — майнуло в голові у Терентія. — Малий недоумкуватий Умка переплутав і спрямував мене не в той бік!»

Терентій хотів щось сказати, але не встиг. З чорного дзеркальця Снігової Королеви раптом зіскочив сонячний вовк і пострибав до Терентія. Терентій кинувся навтіки.

(339 слів)

Всеволод Нестайко

2. Дай відповіді на запитання.

- 1) Як звали сонячного зайчика?
- 2) Куди він помандрував?
- 3) Кого він шукав на Півночі?
- 4) З ким там зустрівся?
- 5) Кого він побачив у Палаці Дружби Морозів?

3. Прочитай подані слова та словосполучення: *Терентій, безмежне снігове поле, полярний день і полярна ніч, Північ, Арктика, Дід Мороз, Умка, Палац Дружби Морозів, крижаний будинок, кришталева зала, чорне дзеркальце, крижаний спокій, сонячний вовк.*

4. Підготуй усний переказ за поданим планом.

План

1. Сонячний зайчик на Півночі.
2. Зустріч з білим ведмежем Умкою.
3. У Палаці Дружби Морозів.

Діагностична картка 5

1. Прочитай текст.

Метелик¹

Один метелик захотів одружитися з гарненькою квітчкою. Він подивився навкруги: панянки сиділи на стеблах тихо, як і личить незарученим дівчатам. Їх росло так багато, що обрати було важко.

Юнак вирішив порадитися з польовою ромашкою. Закохані зазвичай обривають її ніжні пелюстки, примовляючи: «Любить? Не любить?»

— Матусю Маргарито, польова ромашко! — звернувся метелик. — Ви вмієте ворожити. Вкажіть мені суджену, тоді я відразу посватаюся!

Проте квітка ображено мовчала. Вона була дівчиною, аж тут раптом її назвали матусею. Кому таке сподобається?

Метелик запитав удруге, втретє — жодної відповіді. Йому набридло, і юнак вирішив сам знайти наречену. Тому полетів на галявину, де цвіли проліски та крокуси.

— Гарненькі, чарівні, — мовив метелик, — дуже милі дівчата. Тільки... ще зелені!

Анемони були гіркуваті, фіалки сентиментальні, тюльпани — чепурухи, нарциси — простакуваті, квіти липи занадто маленькі та й родичів у них сила-силенна. Яблуневі схожі на троянди, та недовговічні: дмухне вітер — ніжних красунь уже немає. Чи варто тоді одружуватися?

Горошок йому сподобався найбільше: біло-рожевий, витончений та й на кухні не осоромиться. Метелик уже налаштувався свататись, але раптом побачив поряд стручок зі зів'ялою квіткою.

¹ Диво-читанка. 4 кл. : навчальний посібник / Упоряд. Н.О. Будна, З.Л. Голово. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2008. — 240 с. — С. 221-222.

— А це хто? — спитав він.

— Моя сестра, — почув у відповідь тоненький голосок.

— Отже, й Ви такою станете? — злякався наречений.

Минули весна й літо, настала осінь, а вибагливий красунчик ніяк не міг обрати собі пару. З'явилися нові панни в розкішних убраннях, одначе що з того? Метелик полетів до кучерявої м'яти:

— На ній немає особливих квітів, але красуня запашна!

І вирішив посвататися. М'ята розсміялася на те:

— Дружба — і нічого більше. Ми обоє старі, друзями ще можемо бути, та одружуватися? Яка нісенітниця!

Так метелик і не знайшов нікого, бо багато перебирав.

Невдовзі налетіла негода з холодом і вітром. Старі плакучі верби здригалися і тремтіли. Наш мандрівник випадково залетів до кімнати. Там дихала теплом піч, стеля ховала від дощу. Та хіба це життя?

— Мені потрібні сонце, свобода і хоча б одна квіточка! — кричав метелик, намагаючись вилетіти на вулицю.

Тут його побачили, впіймали, проштрикнули шпилькою і поклали в коробочку.

— Тепер я сиджу на стеблі, наче квітка! Не дуже приємно, та схоже на одруження: також сидиш міцно, — потішав себе метелик.

Не варто шукати в усіх недоліки — інакше на старість замість родинного тепла матимеш лише самотність. (348 слів)

Ганс Кристіан Андерсен

Переклала з данської Галина Кирпа

2. Дай відповіді на запитання.

- 1) Яке бажання було у метелика?
- 2) До кого він звернувся за порадою?
- 3) Чому образилася ромашка?

- 4) Які квіти росли на галявині?
- 5) Яка квітка йому сподобалася найбільше?
- 6) Чому він її не обрав?
- 7) Чи сподобалося метелику життя в кімнаті?
- 8) Чим закінчилося життя метелика?
- 9) Яка головна думка казки?

3. Прочитай слова та словосполучення: польова ромашка, зелені проліски та крокуси, гіркуваті анемони, сентиментальні фіалки, чепурухи-тюльпани, простакуваті нарциси, маленькі квіти липи, яблуневі квіти, схожі на троянди, та недовговічні, біло-рожевий горошок, кучерява м'ята.

4. Підготуй усний стислий переказ за планом.

План

1. Бажання одружитися.
2. Пошуки судженої.
3. Самотність.

Діагностична картка 6

.....

1. Прочитай текст.

Що посієш, те й збереш¹

Жили собі дід і баба. Дід мав дочку, і баба дочку. Стара була зла-презла, і дочка в неї така ж. У старого лагідна та добра вдача, і дитина його Марійка також дівчинка ніжна.

Незлюбила мачуха Марійку та причепилася до діда:

— Відвези неробу в ліс! Нехай пряде.

Нічого робити: запряг він воза, посадив донечку й вирушили. Їхали, їхали і знайшли землянку. Шкода старому дочку, та нічого не вдієш! Попрощався він із нею, поплакав і додому поїхав. Лишилася дівчина сама. Затопила пічку та зварила кашу. Ось вилізла з нірки мишка й каже:

— Дай мені, красунечко, чогось смачненького.

Марійка нагодувала сіру й сама повечеряла. Раптом у хатку вдерся ведмідь і каже:

— Пограймося, дівчинко, в піжмурки! Ось тобі дзвіночок: бігай і дзвони, а я ловитиму.

Злякалася Марійка, не знає, що робити; а мишка вилізла з нірки та шепоче:

— Не бійся, дзвоник мені віддай, а сама заховайся.

Дівчинка так і зробила.

Почав ведмідь гратися: ніяк маленьку мишку спіймати не може. Ловив бурій, ловив, заморився й каже:

— Вмієш ти, госте, в піжмурки гратися! — і пішов.

Уранці баба наказує:

— Їдь, діду, подивися, чи багато твоя дочка напряла.

¹ Диво-читанка. 4 кл. : Навчальний посібник / Упоряд. Н.О. Будна, З.Л. Головка. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2008. — 240 с. — С. 223-224.

Вирушив старий, а жінка сіла біля віконця й чекає, що ось незабаром чоловік приїде без нелюбої Марійки.

Зарипіли ворота, коні на подвір'я забігли, а дочка з батьком радісні на возі сидять — повному добра! Розлютилася тоді баба й каже:

— Вези тепер мою дочку. Наталочка аж два табуни коней прижене, аж два вози срібла привезе.

Наступного дня привів дід бабину дочку в землянку.

Та зварила кашу. Мишка виглянула з нірки й просить:

— Пригости мене, дівчино.

А Наталка:

— Ач ти яка! Каші захотіла! — і кинула в сіру кресалом.

Мишка втекла, а Наталка кашку поїла та лягла спати.

Опівночі вдерся ведмідь:

— Пограймося, дівчино, в піжмурки! Ось дзвіночок: бігай і дзвони, а я ловитиму.

Взяла Наталя дзвоник і почала бігати. Та куди там! Коліна тремтять, руки трясуться; а мишка з нірки озивається:

— Злу Наталку буде побито!

Вранці баба й каже:

— Їдь, діду, до лісу, забирай мою дочку з багатством.

Вирушив старий, а баба сіла біля воріт і чекає. Ось щось голосно заторохтіло.

Під'їхав дід із Наталкою, і насилу її зняли з порожнього воза. Засумувала зла мачуха, та нічого робити. А Марійка незабаром вийшла заміж за чудового парубка. (364 слова)

Костянтин Ушинський

2. Дай відповіді на запитання.

- 1) Кого мали дід і баба?
- 2) Якими були баба та її дочка?
- 3) А якими — дід та його донечка?
- 4) Що задумала мачуха?

- 5) Що трапилось в лісі з Марійкою?
- 6) А як поводитися у землянці бабина дочка Наталка?
- 7) Який кінець казки? Чого вона вчить?

3. Прочитай пояснення незрозумілих слів.

Землянка — викопане в землі житло, яке виступає над поверхнею.

Кремінець — шматок твердого мінералу для добування вогню.

Кресало — знаряддя для викресування вогню з кременю.

4. Підготуй усний переказ твору.

Діагностична картка 7

1. Прочитай текст.

Осінь і Сонячний Промінчик¹

Сонячний промінчик зранку настрибався, набалакався з квітами у лузі. Єдине його засмутило: квіток стало набагато менше, бо на землю ступила красуня Осінь у пишнім вінку з ягід калини. Промінець знав, що недовго Осінь цю окрасу носитиме, вже незабаром замінить на хустку з золотого листя клена, бо ночі холоднішатимуть, отож всім, і навіть Осені, доведеться міняти одяг на тепліший.

Промінчик всівся на сірому у сині цятки камінці на березі річечки і підняв свої рученята до мами-Сонця. Так він набирився сили. Адже до вечора ще довго, а його скоки-стриби теж потребують сил. За хвилину Промінцю знову схотілось стрибати, проте всівся ще зручніше, бо побачив, як до нього прямує Осінь. Якою ж гарною вона була! У вишитій ягодами калини сорочці, золотій запасці, а на маленьких ніжках — оксамитові черевички. Промінець не втримався і побіг назустріч.

— Здрастуй, красуне! — голос Промінчика зазвучав, мов кришталевий дзвіночок.

— Доброго дня тобі, — вклонилася малому Осінь. — Відпочиваєш?

— Та де там! — розсміявся Промінець. — Ще взимку встигну... Хоч і добре спати у кишені маминої сукні, проте так довго тягнеться час...

— Розумію, — посміхнулася Осінь. — Я теж відлежуюсь у ліжку, поки літо закінчиться. Аж кості болять. Так хочеться на землю ступити...

— Авжеж! А мені ще рости і рости, поки мама взимку на землю пустить. Боїться, що ніжки заморожу...

Осінь з Промінчиком пішли по зеленій траві.

¹ Пономаренко М.А. Перлінка : читанка-хрестоматія. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2012. — 256 с. — С. 146-147.

— Може, ти рано прийшла? — запитав Промінчик. — Подивись, яке все зелене і пишне.

— Та ні, — тихо відповіла Осінь. — Просто шкодую я і травицю, і дерева, і квіти. Нехай ще порозкошують. Та й золотої фарби не маю...

— За цим діла не стане, — посміхнувся Промінчик. — Я приготував тобі її ще з літа. У мами випросив. Ходімо покажу...

Промінчик золотим м'ячиком поскакав по травичці до старої верби, що схилила свої віти до самісінької води.

— А йди-но поглянь... — Промінчик скочив на стовбур верби і показав на дупло. — Ось тут, у золотому відеречку твоя фарба. Користуйся на здоров'я!

— Дякую, — посміхнулась Осінь. — Я обов'язково скористаюся твоїм подарунком. Але то пізніше... А зараз давай побігаємо по травичці...

Промінець і Осінь закружляли по зеленому м'якому килимку. Це був такий гарний танок, що всі квіти, кущі, дерева завмерли від захвату. А джміль Ж-ж-жуль, який кружляв біля квітки конюшини, перестав гудіти і дивився на той танок із сумом. Він подумав, що незабаром похолодає і доведеться лягати спати на всеньку зиму. (371 слово)

Марія Пономаренко

2. Дай відповіді на запитання.

- 1) Чому засмутився Сонячний Промінчик?
- 2) Яка пора року настала?
- 3) Якою описана Осінь в тексті?
- 4) Про що розмовляли Осінь і Промінчик?
- 5) Що подарував Промінчик Осені?
- 6) Про що думав джміль?

3. Прочитай слова та словосполучення: *пишний вінок з ягід калини, хустка з золотого листя клена, вишита ягодами калини сорочка, золота запаска, оксамитові черевички.*

4. Підготуй усний переказ твору з елементами опису Осені.

Діагностична картка 8

1. Прочитай текст.

Літній вечір¹

Дід бере гирлигу в кутку і виходить з хати. Я за ним.

— Діду, а скільки ж ви дасте мені кавунів, скільки донесу, га?

— Скільки донесеш.

— А коли одного я ще на баштані з'їм?

— З'їси.

— А дині у вас є?

— Є і дині.

А чорнобривці й собі:

— Є і дині! Хе-хе!

Дід не чує чорнобривців. Він чує тільки мене і себе.

— Є і дині, і всяка всячина. Я пішов.

А чорнобривці дідові вслід:

— Я пішов!

— То я прийду, діду!

А тут ще лелека на хаті:

— То я прийду, діду!

Дивлюсь на чорнобривці, на вітер, піднімаю голову на лелеку.

— Кла-кла-кла-кла! — каже лелека і летить зі стріхи.

Цей наш лелека — злодій. Увечері, коли ніхто не бачить, він краде зорі з неба. Стоїть на хаті на одній нозі, скине голову в зоряне небо — шия довга, дзьоб до зір, та й хап зорю. Зоря гаряча, застрягла в горлі, лелека ковтнути не може, студить зорю, клекіт із горла — кла-кла-кла. Злодій...

¹ Диво-читанка. 4 кл. : навчальний посіб. / Упоряд. Н.О. Будна, З.Л. Голово. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2008. — 240 с. — С. 47-48.

Небо наше домашнє, як чорнобривці. Я люблю небо.

Я люблю небо над нашою хатою і над нашою мамою люблю. Люблю його над нашим собакою і над борщем у полив'яній з квітами мисці.

Люблю і над маминими сльозами, коли, буває, заплаче вона за своїми синами, а за моїми братами, які лежать десь в інших країнах з іншими кавунами, дідами, лелеками і чорнобривцями.

Небо, як дід. От скаже мені небо: бери мішечок і приходь по кавунці. Пішов би, та й все. Склав би мішечок та й мамі сказав би:

— Не забудьте збудити мене до неба...

Сплю. Що ж це сниться мені? Нічого такого і не сниться. Сниться мені Наливайко на баштані в курені замість діда, шаблю мені дає. На тобі, каже, шаблю та рости. Рости, каже, та...

— Ти чуєш чи ні? Вставай!

— Зараз, зараз...

— Не зараз, а вставай!..

Вночі село менше. А дерева більші. Більші і густіші.

Тихо, як у вусі. Спить на подвір'ї жито на снопах. Сплять чорнобривці. Сплять горобці у стрісі. Спить і лелека на одній нозі. Це вже я добре помітив, що цілу весну і літо наш лелека спить на одній нозі. Друга нога у нього відпочиває. Вона у нього для Африки. Прилітає в Африку, стає на ту відпочилу ногу, а нашу цю підгинає. Так і живе: одна нога для Африки, друга для нашої хати. На цій нозі бачить наші сни, на тій — сни африканські. Так і живе: одна нога тут, а друга — там. (389 слів)

Микола Вінграновський

2. Дай відповіді на запитання.

- 1) До кого прийшов хлопчик?
- 2) Що він просив у діда?
- 3) Яким ти уявляєш хлопчика?
- 4) Що він розповів про лелеку, який живе в них на хаті?
- 5) Що говориться в тексті про небо?
- 6) Як він ставиться до своєї мами?
- 7) Які сни бачив хлопчик?
- 8) Яке село вночі?

3. Прочитай пояснення незрозумілих слів.

Баштан — ділянка поля, на якій вирощують кавуни і дині.

Гирлига — ціпок, часто загнутий на кінці, яким користуються пастухи, старі люди.

4. Підготуй усний переказ тексту за планом.

План

1. В гостях у діда.
2. Наш лелека — злодій.
3. Я люблю небо.
4. Сон хлопчика.
5. Село вночі.

Діагностична картка 9

.....

1. Прочитай текст.

Подарунок Верби¹

Дощик Веселинець був найменшим синочком Великої мами Хмари. Мізинчик. Старші брати Хлющ, Буревій, Літній та Осінній дощі ставились до нього якщо не байдуже, то поблажливо. Їм було ніколи до малого, бо мали вдосталь роботи. Лише мама Хмара приділяла йому увагу. А як трохи підріс, подарувала Веселинцю срібну лієчку й дубову діжечку з теплою-претеплою водичкою і сказала:

— Будеш поливати квіти...

— А я хочу ліс і поле... — Веселинець благально подивився на маму.

— На все свій час, — посміхнулася Хмара. — Підростеш, окріпнеш, подарую тобі велику лійку. І велику діжку.

«Добре і це», — подумав Веселинець.

Зачерпнув у лієчку води, всівся на маленьку Білу Хмарку і полетів. Зверху земля була така гарна, ніби вкрита широченною ковдрою, пошитою з великих різнобарвних латок. Ті латки були різних кольорів. Веселинець знав, що там ростуть жито і пшениця, різні овочі, зеленіють долини і цвітуть квіти. І всі вони хочуть пити.

— Хмаринко, давай спустимось донизу, — попрохав дощик.

— Але ж мама не дозволяє цього робити, — заперечила Хмаринка.

Проте вона була такою ж маленькою, як і Веселинець. Тому їй було теж цікаво. Спустилась нижче — і Веселинець побачив велику долину, порослу травою і чудовими квіта-

¹ Пономаренко М.А. Перлінка : читанка-хрестоматія. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2012. — 256 с. — С. 148-149.

ми, невеличку співучу річечку, на березі якої росли верби та вільшини, двох лелек, які поважно походжали по траві. Веселинець смикнув Хмаринку за атласні стрічки-віжки, нахилив лієчку — і цівки води полились на долину. Лелеки від несподіванки підняли голови і заклацали дзьобами, квіти стрепенулись і завмерли від щастя, травичка ще більше зазеленіла... А дощик з Хмаринкою підлетіли до найвищої верби.

— У нас сьогодні гості! — почув Веселинець голос. — Особливо приємні...

— А хто ви? — здивувався дощик.

— Тітонька Верба. Я вже давно тут живу, а такої м'якої і смачної водички, як у тебе, не пила ніколи.

— Це з моєї дубової діжечки, — пояснив Веселинець. — Мені мама її подарувала зовсім недавно. І цю лієчку теж...

— То ти вперше поїш водичкою землю... — посміхнулась Верба. — Вітаю!

— Дякую! — зрадів дощик. — Мама сказала, як виросту, подарує мені більшу лієчку.

— Звичайно, що подарує, — погодилась Верба. — Мама завжди виконують свої обіцянки.

— Я знаю, — погодився дощик.

— А я теж хочу зробити тобі подарунок, — мовила Верба. — Ось цю сопілку, — Верба протягнула дощику гілку з п'ятьма дірочками. — Будеш поливати землю і грати. І під твою музику все ростиме ще краще.

— Дякую! — зрадів дощик. — Але ж я не вмію грати на сопілці.

— Навчишся, — сказала Верба. — Це зовсім нескладно, адже вона не звичайна, а чарівна. Спробуй!

Веселинець притулив сопілку до вуст, і над долиною полилась чарівна мелодія.

— Чудасія, — прошепотів Веселинець. — Я вмію...

— Певно, що вмієш, — погодилась Верба. — Тепер твій дощик буде не тільки мокрий, а й сопілковий.

Він і справді був особливий отою дощик, який всеньке літо дарував Веселинець матінці-Землі. Тихий і лагідний, адже срібна лієчка розливала водичку під музику вербової сопілки. І все росло, росло, росло, на радість усім...

(444 слова)

Марія Пономаренко

2. Дай відповіді на запитання.

- 1) Чиїм синочком був дощик Веселинець?
- 2) Які брати були в нього?
- 3) Що подарувала Велика Хмара найменшому синочкові?
- 4) Якою простелилася перед ними земля?
- 5) Про що розмовляли Веселинець і тітонька Верба?
- 6) Що Верба йому подарувала? Для чого?

3. Прочитай слова та словосполучення: *латки різних кольорів, жито і пшениця, різні овочі, велика долина, поросла травою і чудовими квітами, невеличка співуча річечка, верби та вільшини, двоє лелек.*

4. Підготуй усний вибірковий переказ про красу землі, яку побачив зверху дощик Веселинець.

Діагностична картка 10

1. Прочитай текст.

Юркова стежина¹

Весна. Мати порається у квітнику. Юрась у неї за помічника.

— Як розрослася косиця, — каже мати. — Доведеться прорідити, щоб інших квіток не поглушила...

Косицею вона називає квітку з прямим та гострим, наче зрізаним навскоси листям. По-науковому — це ірис. А в селі на них часом кажуть півники. Мабуть, тому, що квітка в них пухнаста, ніжна, мов пір'їни на хвості красеня-півника.

— Залишу смужку по краях, а решту доведеться викинути, — сказала мати й заходилася викорчувувати косицю. — Оце й тобі робота, — звернулася вона до сина. — Принеси з комори ряденце та складай на нього викопані корчки. А тоді винесемо з подвір'я.

Юрась присів біля купи корінців, узяв одненького в руки, придивився.

— Мамо! — вигукнув здивовано. — То воно живе? Воно росте?

— Авжеж, — усміхнулася мати, — хоч і рання весна, а косиця уже покільчилася. Отака вона живуча...

Хлопчик поскладав на ряденце корінці, став, замислено оглянув подвір'я, тоді знову підійшов до матері.

— Ма, — поспитав Юрасик, — а якщо ці корінці посадити, вони приймуться?

— А чого ж, приймуться, — озвалася мати. — Косиця невибаглива. Але де ти збираєшся садити?

¹ Слов'янова М. П. Як у казці : цікаві оповідання для маленьких читачів. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2012. — 48 с. — С. 3-8.

Юрко пішов до повітки, взяв заступа. Однак інструмент цей був для нього завеликий, тому хлопчикові довелося сказати про свій задум.

— А можна кущиками косиці обсадити стежку через подвір'я?

Мати пильно глянула на сина.

— Тобі шкода їх викидати?

Юрась кивнув.

— Авжеж, вони живі, — вона замислилася на мить, — що ж, я тобі трішки допоможу.

Мати прокопала рівчачок з одного боку стежки, показала Юрасеві, як садити косиці, та й повернулася до своєї роботи. А коли він постав перед нею, вимурзаний і спітнілий, запитала:

— Ну, то як у тебе справи?

— А подивися, будь ласка, — сказав Юрась.

Хлопчик обсадив стежку з одного боку, почав копати з другого, але це в нього не дуже добре виходило.

— Твердо, — поскаржився, — лопата в землю не лізе.

— Підростеш, сину, наберешся сили, то й з таким ділом упораєшся, — сказала вона, спритно орудуючи лопатою.

За вечерею мати розповіла, як Юрась рятував косиці. Батько мовчки позирав на сина, а попоївши сказав:

— Нумо подивимося, як там живеться твоїм квіткам.

Походивши стежкою туди-сюди, батько зауважив:

— Будь-яке діло треба доводити до пуття. От звідки мені, приміром, знати, що тут посаджені квіти? Я їх і потоптати можу ненароком...

— А я їх обгороджу, — сказав Юрась.

— Це зовсім інша річ! Давай-но сюди уламки цегли, отої, що складена за сараєм. Я покажу тобі, як упорядкувати твою стежку.

Удвох із татом вони швидко виклали обабіч стежки огорожу. Мати розвела вапна і побілила її. Тепер кожен міг побачити, де можна ступати, а де — не слід...

Минув час. Юрась ходив із хлопцями рибалити, читав улюблені казки, грав у футбол, однак ніколи не забував поливати свої квіти. А потім пішли рясні дощі, весняне сонце пригріло напоєну землю, і Юрасеві косиці буйно розрослися. Ніхто й не зогледівсь, як вони завітували. Сині, білі, вишневі квіти милували зір, обдаровували людей ніжними пахощами. Кожен, хто заходив у двір, мимоволі вигукував: «Яка краса!»

— У вашого сина легка рука, — казали Юрасевій мамі.

— І добре серце, — охоче додавала вона. (484 слова)

Марина Слов'янова

2. Дай відповіді на запитання.

- 1) Яка пора року описана?
- 2) Де поралася мати?
- 3) Хто їй був за помічника?
- 4) Якими описано іриси в тексті?
- 5) Про що замислився Юрасик?
- 6) Що запропонував хлопчик?
- 7) Хто допомагав хлопчикові у його роботі?
- 8) Яка головна думка оповідання?

3. Підготуй усний переказ твору за планом.

План

1. Маленький помічник.
2. А вони живі!
3. Квіти обабіч стежки.
4. Упорядкування стежки.
5. Яка краса!

Діагностична картка 11

1. Прочитай текст.

Зимова казка¹

Уже осінь пішла собі спочивати, а зима чомусь барилася. Принишклий ліс ще тільки дрімав, все не міг заснути, бо не було в нього теплої снігової ковдри. Нелегко й звірятам. Ніяк не вдавалося зігрітись у своєму ліжечку їжачку Гололці, мерзлякувато тулилося до теплового маминого боку ведмежа Ласунчик, та найгірше було зайчикам — Буханчику й Стрибайчику. Вони саме поскидали свої сіренькі кожушки та повдягали сніжно-білі. А як вийдеш у них зі своїх хатинок, коли біле так далеко видно?

Зайченяттам так хочеться їсти, та й лапки не завадило б розім'яти. А тут ще й тітка Сойка сіла на найвищу сосну і закричала:

— Біда! Біда! У нашої Зимоньки-Зими нещастя: Злий Північний Вітер украв лантуха зі снігом! Що ж воно буде? Біда! Біда!

— Он воно що! — сказав Буханчик братикові Стрибайчику. — Треба щось робити...

— Але що? — розгубився Стрибайчик. — Хіба ми зможемо перемогти Північного Вітра? Адже він такий лютий і дужий.

— Удвох ми, звичайно, нічого не вдіємо, — погодився Буханчик. — Та, може, щось порадить дідусь Вухань.

Дідусь уважно вислухав малят і зітхнув:

— Північний Вітер не тільки злий, а й підступний. Так просто лантуха зі снігом не віддасть.

— Що ж робити, дідусю? — спитав Буханчик.

¹ Пономаренко М.А. Перлінка : читанка-хрестоматія. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2012. — 256 с. — С. 175-176.

Старий вухань лагідно подивився на внука:

— Лихові можна зарадити, та тільки чи витримаєш випробування?

— Витримаю! — твердо мовив Буханчик.

— Але, насамперед, пам'ятай, що з рук ворога нічого не можна брати. І до палацу Північного Вітра ти повинен іти сам.

— А я? — образився Стрибайчик.

— Ми будемо чекати, а це теж нелегко.

Ох, як же Буханчик мчав до палацу, де мешкав Північний Вітер! Коли зовсім знесилювався, то спочивав трохи, а потім знову рушав у дорогу. Здавалося, Північний Вітер тільки й чекав на гостя, бо вилетів назустріч:

— Ласкаво прошу, Буханчику! Радий тобі, дуже радий!

— Спасибі, — подякував зайчик. — У мене є до тебе справа.

— Справа? — удавано здивувався Північний Вітер. — Полишимо всі справи, давай-но краще я пригощу тебе!

І він підвів зайчика до столу, що аж вгинався від овочів. Там була навіть капуста. В зайчика аж слина потекла. Проте він згадав наказ старого Вуханя!

— Дякую, але я не голодний.

— Не голодний, кажеш, — посміхнувся Вітер. — То чого ти хочеш від мене?

— А щоб ти віддав Зимоньці-Зимі лантух зі снігом. Навіщо він тобі?

— Лантух зі снігом? Я не брав його!

— Брав, — заперечив Буханчик. — Інакше Зима давно принесла б нам снігу.

— Он воно що! — зареготав вітер. — Іди геть звідси!

І він дихнув таким холодом, що Буханчик скрутився в клубок.

— Віддай сніг! — наполягав малий. — Віддай, а то гірше буде!

— Стій! — почув раптом Вітер. Глянув — і заляк на місці. До нього йшла красуня Зима в білому кожушку.

— Зайчик не злякався тебе, отже, виконуй його бажання.

Що було робити Злому Північному Вітру? Пішов до комори та й виніс лантуха. Зима хутенько взяла того лантуха з вітрових рук і разом з Буханчиком подалася додому.

І ось закружляли у повільному танку безліч легеньких сніжинок... А Зима все сипала та приказувала:

— Щоб добре вродили запашні суниці, цілющі чорниці, інші ягоди й грибочки — усім доням і синочкам, всім пташкам і всім звірятам, а також їхнім мамам і татам!

І справді, того року врожай був на диво щедрий. (498 слів)

Марія Пономаренко

2. Дай відповіді на запитання.

- 1) Чому не міг заснути ліс?
- 2) Які звірята потерпали від голоду і холоду?
- 3) Яку новину принесла сойка?
- 4) Що порадив дідусь Вухань?
- 5) Для чого зайчик Буханчик побіг до Північного Вітра?
- 6) Чи вдалося йому забрати в нього лантух зі снігом?

3. Прочитай слова та словосполучення: припиши слово до кожного з них.

припиши слово до кожного з них: Голочка, ведмежа Ласунчик, зайчики Буханчик і Стрибайчик, Сойка, лантух зі снігом, дідусь Вухань, злий і підступний, красуня Зима, щедрий врожай.

4. Підготуй усний переказ твору за планом.

План

1. Холодно і голодно в лісі.
2. Сойчина новина.
3. Порада дідуся Вуханя.
4. В гостях у Північного Вітра.
5. Перемога.

Діагностична картка 12

.....

1. Прочитай текст.

Походження вогню¹

Легенда індіанців ковичан

Наші батьки розповідають, що в далекі часи плем'я ковичан не вміло користуватися вогнем. Та й не мало особливої потреби у вогні, бо жило в теплій країні. М'ясо їли сирим або сушили на сонці.

Але з роками ставало все холодніше і холодніше, і зрештою довелося їм будувати собі домівки.

Одного разу до стійбища прилетіла пташка Горихвістка і сказала:

— Незабаром стане ще холодніше, і вам знадобиться вогонь.

— А що таке вогонь?

— Бачите крихітне полум'я на моєму хвості? Це і є вогонь. Вогонь дасть вам гарячу їжу й обігріє дім. Завтра я прилечу до вас знову. Нехай у руках кожного будуть жмути смолистих гілок. Але попереджаю, вогонь дістанеться тільки найбільш терплячому й витривалому. Я полечу, а ви, не відстаючи, повинні будете бігти за мною. Згодні?

— Згодні! Згодні! — закричали усі.

Вранці Горихвістка прилетіла знову. Індіанці з нетерпінням чекали на неї.

— Ну як, приготували смолисті гілки? — запитала вона.

— Приготували! Приготували!

— Тоді вислухайте ще одну умову. Вогонь одержить лише той, хто ніколи нікому не відмовляв, коли його просили про допомогу; хто у своєму житті робив тільки добрі справи. Серед вас є такі?

— Звичайно, є! — поквапилися її завірити.

¹ Зарубіжна література. 4 кл. : навчальний посіб. / Упоряд. А.І. Мовчун, Л.І. Харсіка. — К. : АВДІ, 2009. — 576 с. — С. 20-22.

— Тоді йдіть за мною.

І Горихвістка полетіла.

За нею бігли старі й молоді, жінки й чоловіки. У стійбищі залишилися тільки німечні.

Люди лазили по скелях, долали болота й ріки, продиралися крізь лісові хащі.

Деяким такий іспит здався надмірним.

— Навіщо нам вогонь? — говорили одні. — Обійдемося без вогню!

І повертали назад.

— Ніякий вогонь не вартий таких зусиль, — говорили інші й теж повертали назад.

— Занадто багато вимагає ця маленька Горихвістка, — говорили треті. — Не відставати. Бути добрим. Бути витривалим...

І теж повертали в бік стійбища.

Зрештою, із Горихвісткою продовжував бігти тільки один.

— Це добре, що усі повернули, — думав він. — Я єдиний у стійбищі буду хазяїном вогню.

Нарешті й останній не витримав.

— Послухай, Горихвістко, — звернувся він до птаха. — От уже цілу годину я біжу за тобою. Чи не час дати вогонь? Я ніколи не робив нічого поганого. Я виявився найвитривалішим.

— Усе це правильно, — відгукнулася Горихвістка, — але вогню ти не одержиш. Тому що піклуєшся тільки про себе.

Повернулася Горихвістка в покинуте стійбище, підлетіла до домівки, у якій залишалася молода жінка, яка не брала участі в змаганні, і запитала:

— Чому ти не пішла за своїми одноплемінниками?

— Я не могла залишити хворого батька. Я повинна була його годувати й доглядати за ним.

— А де твої гілки? — запитала пташка.

— У мене тільки одна гілка, я не могла зібрати більше.

Горихвістка доторкнулася до гілки своїм хвостом, і яскраве полум'я освітило житло.

— Я думаю, — сказала Горихвістка, — тобі можна довірити вогонь.

Незабаром індіанці повернулися в стійбище і були вельми здивовані, побачивши біля однієї з домівок багаття.

Молода жінка щедро поділилася з ними вогнем і розповіла, що вогонь їй довірила Горихвістка.

Так у далекі часи вогонь прийшов до племені ковичан.

(447 слів)

2. Дай відповіді на запитання.

- 1) Коли плем'я ковичан відчуло потребу у вогні?
- 2) Чому плем'я погодилось на умову пташки? (Прочитай слова Горихвістки про те, хто може отримати вогонь.)
- 3) Куди полетіла Горихвістка? Чому люди поверталися назад? Якого іспиту вони не склали?
- 4) Чому Горихвістка не дала вогню найвитривалішому чоловікові?
- 5) Кому пташка подарувала вогонь? За що? Чи схвалюєш ти вибір пташки?
- 6) Як ти гадаєш, чи тільки про появу вогню розповідає ця легенда?
- 7) Чого навчає цей твір? Які взаємини між людьми шанують ковичани?

3. Прочитай слова та словосполучення: *плем'я ковичан, пташка Горихвістка, стійбище, терплячий, витривалий, надмірний іспит.*

4. Підготуй усний переказ легенди за планом.

План

1. Похолодання та потреба у вогні.
2. Пропозиція пташки Горихвістки.
3. Важливий іспит.
4. Багаття у стійбищі.

Діагностична картка 13

1. Прочитай текст.

Кобза

Народна легенда

Колись давно-давно в глухому селі України жила собі дівчина. Не красою славилась, не рукоділлям, не ще якимось даром, цінним для дівчат. А володіла вона рідкісним обдаруванням — уміла почути, про що шепочуть трави, про що шелестять дерева, яка туга в зозулиному «ку-ку», чому стогне земля, який біль ховають у собі прадавні могили. А потім все те перекладала в пісні. І линули вони по Україні, і співали їх усі — кожному вони промовляли до серця. Чували про те диво і за межами України.

Довідався і султан турецький про те диво й вирішив викрасти дівчину — щоб про нього співала, його країну прославляла. Темної ночі невеликий загін яничар прокрався в село, схопили дівчину і повезли в чужий край.

Привели дівчину до султана, він наказав їй заспівати. Та дівчина скрушно похитала головою і промовила:

— Навіть у золотій клітці пташка не співає, до душі чужа земля не промовляє...

Тоді розгніваний володар наказав кинути дівчину до в'язниці і тримати там доти, доки вона не погодиться заспівати. А до султана, прочувши про дивну невірльницю, з'їхалися гості. Той наказав привести дівчину — лютував, кричав, змушував співати, але з вуст дівочих не злинув жоден звук. Тоді в люті він просичав:

— Я накажу катові замучити тебе!

Хвильку повагавшись, дівчина погодилась заспівати. Хотіли переодягнути її в пишне вбрання, та вона відмовила,

що тоді зовсім не буде співати. Так, у рідній вишиваночці, перев'язала голову стрічкою, обсмикала спідничку і пішла до зали. Слуга, що вів її, нашіптував:

— Хто тебе, красуне, чув там, в Україні? А тут весь світ про тебе знатиме, слава ляже тобі до ніг!

Та дівчина презирливо зміряла улесника очима і нічого не сказала.

Коли залунала пісня — всі скам'яніли: пісня проклинала неволю, кликала на поміч рідну землю, кляла поневолювачів і їх володаря, виливала тугу за рідним краєм, єдиним у світі, любим і прекрасним... Та ледь розтанули останні звуки пісні, побілілий від люті володар наказав замурувати дівчину навіки у в'язниці. І хоч зворушені гості благали володаря відпустити співачку на волю, та він не змінив свого наказу.

Почув ту пісню наречений дівчини і пішов її рятувати. Важкою була дорога, але йому вдалося визволити кохану. Закохані чимдуж поспішили подалі від чужої землі.

Та ось почули, що за ними женуться. Тоді й мовила дівчина до свого судженого:

— Прощай, коханий. Мене зараз не стане... Та ти завжди будеш чути мій голос, співатимеш мої пісні. Будь мужній, козаче, тяжка мука зараз випаде на твою долю...

Пригорнулася до свого милого... Так і захопили їх переслідувачі. Та лиш доторкнулися до дівчини, як вона зникла, а на землю, жалібно зойкнувши струнами, упав дивовижний музичний інструмент. Сторопілі чужинські вояки кинулися до козака, люто скатували його і наостанку викололи йому очі.

Пригорнув зранений хлопець Кобзу (бо так називали дівчину — те слово в давнину означало скарбниця), обливаючи її кривавими слізьми, ніжно пестячи чутливі струни.

Поволеньки встав і, долаючи нелюдські муки, попростував до рідного краю.

Відтоді і з'явилися у нас кобзарі. Співають вони про рідну землю, про її болі-смуток, долю-недолю. І чують голос її, землі рідної, відповідають про все це струни — дзвоном, а кобзарі — словом. (479 слів)

2. Підготуй усний переказ легенди за поданим планом.

План

1. Рідкісне обдарування.
2. У чужому краю.
3. Туга за рідною землею.
4. Втеча.
5. Поява чудового інструмента.

Діагностична картка 14

.....

1. Прочитай текст.

Летюче дерево¹

Хмаринки пливуть у небесній блакиті. Хмаринки... Он — схожа на білу троянду. Там он — як корабель з вітрилами. А на самісінькому обрії — наче рожеве дерево летить, махає дивним віттям...

А й справді — було таке дерево. Росло на нашій землі, тягнулося до чистого неба і мріяло:

— В мене віти — мов крила. Та й на інших я не схоже. Бо рожеве. Ой, коли б хто знав, як набридло мені отут! Щодня ті самі берізки та ясени... Вітре-вітрило, чародію небесний, понеси мене у небо, кудись на край світу, тільки далі від нашого лісу!

— Це я мо-о-о-ожу! — зашелестів у лісових вершинах вітер. — Це я мо-о-о-ожу! А чи не жалкуватимеш потім? Бо я й сам не знаю, де опущу тебе... І ще знай: чарівна сила моя діє лише раз...

— Ох, вітроньку, — благало дерево. — Мені все одно, де жити, тільки б з хмарами привітатися, далі від нашого лісу залетіти!

— Гар-а-а-а-азд! — погодився вітер. — А тепер трима-а-айся!

Він розігнався, вхопив дерево за віти, видер з корінням і поніс до хмар.

Ніс вітер те рожеве дерево над озерами й морями, над горами й лісами. А коли зморився в дорозі, опустив його біля теплої річки — корінням у якусь ямку. Дмухнув, присипав вогкою землею:

¹ Позакласне читання. Збірник художніх творів : посібник для учнів 4 кл. / Упоряд. : Н.О. Будна, З.Л. Головка. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2010. — 176 с. — С. 143-145.

— Рости на здоров'я! В мене справ — не перелічити. Прощай!

Роздивилося рожеве дерево навкруги. Райдужні пташки літають, високі, без жодної гілочки дерева ростуть — тільки на верхівках велике, як лопухи, листя хитається. Прудкі руді звірятка з довгими хвостами з дерева на дерево скачуть. Спека — аж трава у полудень шкварчить. І нічого схожого на рідний ліс. Ні білих берізок, ні ясенів, ні набридлого соловейка, що тільки й знав — тьох та тьох, хоча його ніхто дуже не прохав.

Рожеве дерево перезнайомилося з усіма сусідами та й стало собі далі рости.

Незабаром на рожевому дереві дозріли зернятка. Тепер воно чекало, коли навколо зашумлять дрібним листом рожеві парості — його маленькі діти. Та зернятка падали у розпечений ґрунт і, мабуть, всихали там. Жодної парості не з'явилося поруч...

Одного тихого ранку воно несподівано побачило на своїй гілці сіренького соловейка і жовтогарячу іволгу!

Рожеве дерево спитало у них:

— Чому ви не співаєте, як оці райдужні пташки? Хіба вам тут не подобається?

— Ми співаємо тільки в себе, на рідній землі! — відказав соловей.

Пташки гостювали кілька місяців, а далі почали збиратися в дорогу.

— Я одне тут. — В шелестінні дерева соловейко з іволгою несподівано почули сум. — Діточок немає... Візьміть, будь ласка, мої зернятка — киньте їх в тому лісочку, на тій самій галявині, де я народилося.

І знову минав час. Тепер рожеве дерево все частіше згадувало рідні краї і нетерпляче чекало соловейка з іволгою:

— Ну, як там? Чи проклюнулися з моїх зерняток малі діти, чи живі-здорові?

— Проклюнулися! Ростуть-зеленіють, живі й здорові!
А такі милі та гарні. Вам кланяються, у гості запрошують!

І одного дня до дерева навідався сам чародійник вітер:

— Як тобі у цих місцях? Переказували мені — не дуже добре.

— Хочу додому, на рідну землю... — зашелестіло дерево
кожною гіллячкою.

— Добре, спробую якимось тобі зарадити!

... Хмаринки плывуть у небесній блакиті. Хмаринки...
Он — схожа на білу троянду. Там он — як корабель з вітри-
лами. А на самісінькому обрії дерево рожеве летить, тріпо-
че дивним віттям. Рідну землю вітає. (512 слів)

Юрій Ярмаш

2. Дай відповіді на запитання.

- 1) На що були подібні хмаринки?
- 2) З яким проханням звернулося рожеве дерево до вітру?
- 3) Де опинилося рожеве дерево?
- 4) Чому його зернятка не проросли?
- 5) Кого побачило дерево одного тихого ранку?
- 6) Яка розмова відбулася між рожевим деревом, сіреним
соловейком та жовтогарячою іволгою?
- 7) Що передало дерево цими птахами на батьківщину?
- 8) Чому дерево захотіло повернутися до рідного краю?
- 9) Яка головна думка твору?

3. Підготуй усний переказ твору за планом.

План

1. Рожеве дерево.
2. Звернення до вітру.
3. На чужині.
4. Зустріч із птахами.
5. Хочу до рідного лісу!

Діагностична картка 15

1. Прочитай текст.

Калина

Народна легенда

Було то дуже давно. На нашу землю хто тільки не на-падав. Ординці лихі, турки, німці. Усіх не перелічити. Ось і налетіли якось турки. А сталося те на київській землі. Розлетілась тоді чутка, що головного їхнього ватажка поранено отруйною стрілою, а отрута в ній смертельна. Тому, хто його вилікує, обіцяли таку винагороду, яку загадає. Понаїхало тих лікарів, знахарів та шептунів видимо-невидимо, але ніхто вилікувати не міг. Отоді й прийшла в табір, де жив воєначальник, одна дівчина. Хоч одежа на ній була убога, та дівчина така красива, що неможливо було перед її красою встояти. Коса дівоча аж до землі сягала, а з лиця хоч воду пий. Доповіли воєначальникові про красну дівичку, і він звелів пропустити її. Увійшла вона в його шатро. Не вклонилася, а гордо стала. Через тлумача-перекладача запитав воєначальник:

— Скажи, дівчино, чому мені не вклонилася? Я завоював півсвіту, мені царі вклоняються, а ти — ні.

— Ти мені повинен вклонитися, бо прийшов у мій дім, на мою рідну землю. Тебе і вас усіх я не боюся. Ти повинен через два дні вмерти, а дорожче від життя нічого немає на цім світі. І ти це знаєш. Твоє життя в моїх руках. Ніхто тебе не врятує, крім мене. Це я тобі кажу, Пелагея...

Воєначальник зблід:

— Кажи, дівчино, чим ти доведеш своє пророцтво. А не доведеш — відрубують тобі голову.

— Приснився мені сон, коли я рвала цикуту, що отру-

тою славиться. Сіла відпочити, задрімала й побачила вві сні орла. То орел не простий. Носами схожі ви обоє. Він палив міста і села, а людей гнав у рабство до своєї держави. І так йому щастило триста сім днів, а на триста дев'ятим він помер, бо стріла отруєна цикутою — цим зіллям. Вирахуй, завойовнику, свої походи і всі дні твоєї слави. Тоді ти й дізнаєшся, чи правда мені наснилася...

І покликав він своїх кращих учених, і стали вони лічити. День у день зійшлося!

— Так що ти від мене хочеш, дівчино?

— Спочатку вклонися мені до самої землі святої, а заодно нехай вклоняться і твої прихвосні.

Упав грізний завойовник перед Пелагеєю, і всі за ним вклонилися до самої землі.

— А тепер слухай, — суворо сказала Пелагея. — Життя я тобі поверну. Відпусти всіх полонених в оселі їхні. Їм орати, сіяти, дітей ростити треба. Відпусти всіх, а там їх тисячі в муках помирають. І покинь мою землю з військом своїм.

— Зроблю, як ти кажеш, дівчино, не прийду більше на землю твою і людей твоїх відпущу. Тільки й ти мусиш за це дати мені грамоту твою, що підеш зі мною.

— На все піду за свій народ!..

А була в Пелагеї сестра Килина. Прощаючись із нею, Пелагея нібито сказала:

— Твоїм ім'ям, сестро, назву оцю рослину, яку найбільше люблю, бо росте вона в наймальовничіших куточках, над чистими струмками, в тихих гаях. Коли цвіте вона, то найспівучіший птах — соловей — прославляє її красу, а восени на ній горять дивні кетяги ягід, налитих ніби самою кров'ю щедрої нашої землі, і ті ягоди повертають здоров'я людині. Буде вона зватися — калина.

Прошли віки, а тепер сестру Пелагеї згадують у цій назві — килина, або калина... (530 слів)

2. Підготуй усний переказ легенди за поданими запитаннями.

- 1) Коли відбувалися події, згадані у легенді?
- 2) Хто нападав на нашу землю?
- 3) Що трапилося із ватажком турків?
- 4) Хто прийшов до пораненого?
- 5) Якою була Пелагея?
- 6) Як звали її сестру?
- 7) Що назвала Пелагея ім'ям своєї сестри?
- 8) Яка головна думка легенди?

Навчальне видання

БУДНА Наталя Олександрівна

ЛІТЕРАТУРНЕ ЧИТАННЯ

Усний переказ прочитаного твору

Діагностичні картки

4 клас

Головний редактор *Богдан Будний*

Редактор *Любов Левчук*

Обкладинка *Володимира Басалиги*

Комп'ютерна верстка *Лілії Скоренької, Галини Телев'як*

Технічний редактор *Неля Домарецька*

Підписано до друку 12.11.2021. Формат 70x100/16. Папір офсетний.
Гарнітура Pragmatica. Умовн. друк. арк. 3,9. Умовн. фарбо-відб. 3,9. Наклад 1500 пр.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

ДК № 4221 від 07.12.2011 р.

Навчальна книга — Богдан, Україна, м. Тернопіль, просп. С. Бандери, 34а, 46002.

Навчальна книга — Богдан, а/с 529, Україна, м. Тернопіль, 46008.

У випадку побажань та претензій звертатися: тел./факс (0352) 52-06-07; 52-05-48
office@bohdan-books.com www.bohdan-books.com

Видавництво «Навчальна книга – Богдан» у соцмережах:

bohdanbooks

bohdan_books

c/NKBohdan

t.me/bohdanbooks